

ÍRÓI ARCKÉPEK

GORKIJ

A moszkvai Gorkij Múzeumban őrzik a gyermek Alexej Maximovics első olvasmányait. A szentek életéről szóló naiv legendák mellett ott vannak a kopejkás vásári ponyva-füzetek, Don Quijote históriája, melynek ősi szépsége és gazdagsága minden csonkításon átüt, Gogoly *Bulyba Tárász-a* és elbeszélései, Walter Scott regényei. Hogyan kerültek ezek a művek a

nyizsnyij-novgorodi asztalos fiának kezébe? Azokon a nehezen kifürkészhető hajszálcsovéken át, amelyek segítségével a tehetség már zsenge korában magába szívja a kultúra éltető nedveit. Első szellemi táplálékának vegyes és mégis mámorító ízeiről írta később Maxim Gorkij, az emberiség nagy írója és tanítómesztere: »E könyvektől lelkemben szüld hirt született: nem vagyok egyedül és nem fogok elpusztulni!«

Az a homályos érzés, hogy különbözök a többiektől, a magány és a kivetettség bánatával fojtogatta a vézna, érzékeny kisfiút. Olvasmányai nyitották rá szemét a világ végtelen gazdagságára, s ettől fogva már figyelte környezetét. Hatalmas önéletrajzi trilógiájának első kötete (*Gyermekkor*) a lángész korai önmagára eszmélésének, az élet és az emberek megfigyelésének olyan művészi kincsesára, amelyhez hasonló keveset találunk a világirodalomban.

Nem vagyok egyedül, ember vagyok az emberek között — ez az ujjongó felismerés sorolja végig hatalmas hazája tájain, készíti arra, hogy csavarogjon a csavargókkal, éhezzen az éhezőkkel, hajót vonasson, követ hordjon, a húst csontig lemaró iszapos sót lapátoljon a cári birodalom páriáival együtt. Felsorolni is sok, mi mindent dolgozott együtt a robot és a kancsuka megtaposottjaival. Hétéves amikor rongyot szed, tízéves korában kifutó, aztán volt hajós- és kereskedőinas, szentképfestő, építómunkás, kubikos, pék

és éjjeliőr. Ismerte a munkát és a vérig kizsákmányolt dolgozó embert, bőrén érezte az aljasság és kapzsiság megalázó ostorcsapásait, s szívéig hatolt az öröm, ha az élet mélységeiben megcsillanni látta a szabad és tiszta, emberhez méltó lét feltételeit kereső fényeket. »Csak nyúlj az élet duzzadó sokába — bárhol is érjed, mindig érdekes« — valotta Goethével és tévedhetetlen biztossággal találta meg az élet anyagában azt, »ami egészséges, ami teremtőerőjű, amin átör a jóság, az emberiség és ami felébreszti bennünk a törhetetlen reményt, hogy újjászüljünk egy derűsebb életre.«

Az újjászületést nem a sorstól, emberen- és földöntúli erőktől várta. Hanem az ember munkájától, teremtő akaratától, a változást kikényszerítő társadalmi tett: a forradalom ellenállhatatlan energiájától. Önéletrajzi trilógiájának második és harmadik kötete (*Emberek között, Egye-*

temeim) a harcok élet nagy iskolájában mutatja meg az író. A nép, az elnyomottak iránti szeretet és barátsága Leninnel vezette a tudatos, minden kockázatot vállaló forradalmár útjára. Száműzetés, rendőri felügyelet, a Péter-Pál erőd szörnyű börtöne sem tudja megtörni hiszen »a proletariátus már annyira felnőtt — írja a század elején —, hogy tudja: meg kell szüntetni az élet minden bűnének és hajának okát, a magántulajdont, s ki kell szabadulnia a kapitalizmus nehéz, szegyenletes világából.« Ennek az emberi és politikai hitvallásnak művészi megformálása *Az anya*, egy proletárszönyv-hössé növekedésének, egyéni és társadalmi öntudatra ébredésének nagyszerű eposza. A tragikusan végződő mű mégis az egész világra érvényes optimizmussal hirdeli: tengernyi vér sem olthatja ki az igazságot.

Ez a kettőség: a szenvedésből kisarjadó életöröm, a tragédián túlnövő és győzedelmeskedő igazság, előbbrejutás jellemzi

Gorkij művészetét. Majd egy-egy emberben, majd egész nemzedékek sorsán mutatja meg ezt a törvényt, amely korának legfőbb hajtóereje volt és a világ nagy részén ma is hat. Az *Artamonovok*-ban a szerzési vágy megszállottjai két nemzedéken át forgolódnak embertelenségük szűk börtönében; de Ilja, az unoka elindul az úton, mely a magasságok felé viszi a méltóságának, közösségi szerepének tudatára ébredt embert.

Az egyéni és társadalmi tudat kibontakozása: Gorkij hatalmas életművének egyik legfőbb vezérmotívuma. Mert ez a tévedhetetlen ösztönű író egyben a leg tudatosabb alkotó is. Nemcsak abban, hogy csak a legnagyobbakhoz mérhető világgosszaggal tudott számot adni az írás mesterségbeli részéről — megható, milyen szeretettel, önelemző elmélyültséggel tanítja a fiatalokat, a kezdőket —, hanem abban is, hogy magába ölelte a világ népeinek kultúráját. Óriási levelezése, vas-kos kötetet megtöltő irodalmi tanulmányai tanúskodnak amellett, milyen intenzíven tette egyéniségét gazdagító, művészetét termékenyítő élményévé mindazt, ami szépet és nagyot alkottak előtte a le-tűnt nemzedékek, vele egy időben a kortársak. Az emberi kultúra minden értékét számontartotta, páratlan beleélő készséggel és kötelező szigorral választva el a tisztá bűzát az ocsútól. S a fiatalokat, a kezdőket mindig arra buzdította, hogy olvassanak, tanuljanak az elődöktől, mert az élet anyagának ismerete csak a mesterség eszközeinek elsajátításával és birtoklásával együtt teremhet műalkotást.

A mikor kóborlása során egy alkalommal elfogta a cári csendőrség, a nyomozó tiszt azt kérdezte az akkor már veszedelmes lázító hírében álló írótól, hogy miért jár keresztül-kasul a birodalomban. *»Ismerni akarom Oroszországot«* — felelte egyszerűen Gorkij. Ismerni kell az országot, a tájat, a népet, nemcsak azért, hogy hitelesen meg tudjuk írni, hanem azért is, hogy változtatni tudjunk a sorsán. Ez volt emberi, politikai és művészi hitvallása, s nem tudott betelni ennek a kiimeríthetetlen ismeretagnak a gyűjtögetésével. Lenin biztatására, nélkülözésben és túlhajtott munkában megrendült egészségének helyreállítására, több ízben töltött éveket Olaszországban, Capri szigeté-

nek azúr ege alatt, a meszeszerűen szép táj igézetében sem szakadt el hazájától. Barátaitól, akik felkeresték, véget nem érő beszélgetésekben tudakolta, mi történik odahaza és levelek százaival erősítette a szálakat, amelyek születésétől utolsó lehetéig népéhez és szülőföldjéhez kötöttek.

Ez az anteusi kapocs sorolja Gorkijt azok közé, akik nemcsak ábrázolták, hanem formálták is a valóságot. Gyönyörű szava a nép alkotó erejéről, az ő művészetére is jellemzők: *»A dolgozó nép alkotta meg a legmélyebb és leginkább élő, művészileg legtökéletesebb hős-típusokat... ezek megalkotásában harmonikusan egyesül a ráció és az intuíció, az ész és az érzelem. Ilyen egység csak akkor lehetséges, ha az alkotó közvetlenül részt vesz a valóság teremtő munkájában, az élet megújításáért folyó harcban.«*

Gorkij közvetlenül és — az alkotás mértékével — a legnagyobb hatással vett részt abban a történelmi küzdelemben, hogy más legyen az élet értelme, az emberiség jövője, mint a múltban volt. A tehetség a termékenységen is mérhető: Gorkij egyetlen évben, 1896-ban, 207 cikket és 41 elbeszélést írt, ami lenyűgöző szám, hiszen cikkei és novellái éppen úgy remek alkotásai a műfajnak, mint regényei. Komoly szavát hallatta mindenben, ami a dolgozó emberek érdekeit érintette. A gyermeknevelés égető kérdései éppen úgy koncentrált figyelemre és konkrét tanácsadásra készítettek a háború és forradalom viharos éveiben, mint később a faszizmus világméretű embertelenségének feltűnése Olaszországban és Németországban.

Soha nem írt le egyetlen öncélú sort sem és mindig tudta, hogy számíthat szövetségesekre, harcostársakra, mert a világ minden táján vannak emberek, akiket az igazság vezérel. Gyermekkori érzése, mely az első olvasmányokból táplálkozott: *»nem vagyok egyedül«* — csak erősödött munkában és tettekben gazdag élete során. Gondolatoktól barázdált arcát, gondoktól görnyedt alakját éppen úgy ismeri az emberiség, mint műveit. S a világ minden nyelvén mohón hallgatják ma és hallgatni fogják jövőben nemzedékek is szívótl szívig, értelemről értelemig ható hangját.

Gyenes István

A RÁDIÓ

a címe annak a füzetnek, amit a Katonai Kiadó a Technika és Honvédelem népszerű ismeretterjesztő sorozatában legújabb kiadott. A. F. Plonszkij

a rádió születésétől a televíziós készülék elvét, szerkezetét ismerteti ezt a nagy jelentőségű tanulmányt. Ismerteti a rádiózás legteljesebb tudnivalóit, a

rádióhullámok terjedésének útját a légkörben, szól a televízióról és a rádió szerepéről a népgazdaságban.